

2013. gada 1. februārī

Reģ. Nr.1.-5.2./ 17

LR Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai

Priekšlikumi Latvijas prioritāšu noteikšanai Eiropas Savienības fondu investīcijām 2014.-2020. gada plānošanas periodam

Latvijas Dabas fonds vēlas sniegt priekšlikumus Eiropas Savienības fondu investīciju prioritātēm Latvijā 2014.-2020. gada plānošanas periodam un atgādina, ka, ņemot vērā Ministru kabineta 2012. gada 27. novembra protokollēmumu (protokols Nr.66, 41.§), pozīciju par Eiropas Savienības Vienotā stratēģiskā ietvara fondu investīciju prioritātēm jāsaskaņo arī ar partneriem nevalstiskajā sektorā.

Iepazīstoties ar VARAM ziņojumu "Informācija par ES fondu prioritātēm 2014.-2020. gadā vides jomā", Latvijas Dabas fonds ir spiests paust dziļu neizpratni par paviršību, kas ziņojumā veltīta bioloģiskās daudzveidības aizsardzības aktuālajām vajadzībām Latvijā un lūgt VARAM šim jautājumam pievērst daudz nopietnāku uzmanību. Ziņojumā nav redzami faktiskajam dabas daudzveidības apdraudējumam un nepieciešamajiem risinājumiem adekvāti centieni finanšu piesaistē.

1. Detalizēti vēlamies komentēt VARAM sniegto prezentāciju „Informācija par ES fondu prioritātēm 2014.-2020. gadā vides jomā”, ko sagatavojusi Dace Grūberte.

1.1. Kā viena no prioritātēm šajā prezentācijā minēta „Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība”, ko LDF pilnībā atbalsta. Diemžēl šajā sadaļā iekļautie atbalstāmie pasākumi, kas definēti kā VARAM prioritātes, nekādi neveicina uzstādītā mērķa „Nodrošināt dabas aizsardzības un saimniecisko interešu līdzsvarotību” sasniegšanu un neatbilst aktuālajām problēmām dabas un ekosistēmu aizsardzības jomā. Vēlamies uzsvērt, ka VARAM ieteiktā infrastruktūras izveide un rekonstrukcija Natura 2000 teritorijās un informācijas un izglītības infrastruktūras attīstība Natura 2000 vietās un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas *ex situ* centros nav prioritārie pasākumi, kuri būtu jāveic bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā.

Lai akcentētu šobrīd aktuālās problēmas bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā, vēlamies norādīt, ka Latvija šobrīd neizpilda savas starptautiskās saistības *in-situ* sugu un biotopu aizsardzībā – nav apzināti valstī sastopamie aizsargājамie biotopi un sugas, un to izplatība, daudzām sugām un biotopiem ir nelabvēlīgs aizsardzības statuss (kā liecina sākotnējie monitoringa rezultāti, kas tika prezentēti seminārā VARAM 30.11.2012, lielākajai daļai no Biotopu Direktīvas I pielikuma dabisko zālāju biotopiem nav labvēlīgs aizsardzības statuss. Tā, piemēram, Natura 2000 vietās 60-90% no ES nozīmes dabisko zālāju biotopu platībām ir neapmierinošā stāvoklī) un nav veikti pietiekami pasākumi stāvokļa uzlabošanai (biotopu un sugu dzīvotņu atjaunošana).

Paskaidrojam, ka nevienai no Latvijas dabiskajām sugām nav nepieciešama *ex-situ* aizsardzība – tām ir globālā līmenī pietiekamas populācijas. Tikai atsevišķām Latvijā sastopamām sugām ir globālais apdraudētības statuss un nevienai no tām nav piešķirts statuss ”*Critically Endangered*“, kad būtu nepieciešama *ex-situ* aizsardzība. Šobrīd prioritātei jābūt šo sugu aizsardzībai *in situ*, kas diemžēl netiek nodrošināta. Atkārtoti uzsverot to, ka valsts nav veikusi nepieciešamās darbības šo sugu aizsardzībai *in situ* Latvijā (piemēram, nav noskaidrotas populācijas/atradnes vairākām globāli apdraudētajām sugām, nav veikta adekvāta to dzīvotņu aizsardzība un atjaunošana, lai nodrošinātu to populāciju ilgtspējību savvaļā, utt.), būtu steidzami nepieciešams to labot un īstenot sugu aizsardzībai nepieciešamās darbības.

No bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzības prioritātes viedokļa nav pietiekami pamatota plānotā tūrisma infrastruktūras izveide. Vēlamies uzsvērt, ka jaunas infrastruktūras izveide rada nevajadzīgu slogu nākotnē, jo valsts šobrīd nespēj uzturēt jau uzbūvēto infrastruktūru. Turklāt ir ļoti maz piemēru, kad infrastruktūras izveidošana ir sasniegusi deklarēto mērķi – mazināt antropogēno slodzi Natura 2000 teritorijās. Biežāk ir noticis pretējais – izveidojot infrastruktūru, antropogēnā slodze ir radīta tur, kur tā iepriekš nav bijusi. Ir zināmi gadījumi, kad infrastruktūras izveides rezultātā ir iznīcināti dabiskie biotopi un sugu dzīvotnes vai pasliktināta to kvalitāte.

1.2. Atbalstām uzstādīto mērķi „Nodrošināt sabiedrību un kompetentās institūcijas ar savlaicīgu un kvalitatīvu informāciju augstas vides kvalitātes un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, kā arī nodrošināt ES prasību ieviešanu un nacionālās Vides monitoringa programmas īstenošanu”. Bet vēlamies norādīt, ka šī mērķa sasniegšanai prioritāri svarīgākas ir tādas darbības, kas jāveic, lai nodrošinātu ES Putnu un Biotopu direktīvu prasību izpildi. Tādēļ rosinām steidzami uzsākt datu vākšanu pilnā apjomā, jo esošās programmas nenodrošina nepieciešamos datus, lai novērtētu augstākminēto direktīvu izpildi. Nepieciešams nodrošināt monitoringa veikšanu tajās jomās, kur ir aprobētas metodikas un veikt programmas pilnveidošanu, metodiku aprobāciju un monitoringa uzsākšanu pārējās jomās.

Vēlamies uzsvērt nepieciešamību apzināt ES aizsargājamo biotopu stāvokli valstī. Lielākajā daļā ES šis darbs ir veikts, tā piemēram laikā no 2012. līdz 2014. gadam Lietuvā to īsteno Kohēzijas politikas ietvaros, ko finansē Eiropas Reģionālās attīstības fonds un Lietuvas Republika.

1.3. Savukārt prioritātes „Atbalsts klimata pārmaiņu samazināšanas un adaptācijas pasākumiem” ietvaros kā viens no atbalstāmajiem pasākumiem minēts „Hidrotehnisko būvju un meliorācijas sistēmu rekonstrukcija”, norādot, ka atbalsts paredzēts arī vienreizēju pasākumu īstenošanai eitrofikācijas un vides piesārņojuma samazināšanai Natura 2000 teritorijās. Vēlamies uzsvērt, ka šo pasākumu ietvaros būtu nepieciešams atbalstīt tādas videi draudzīgus noteces regulēšanas pasākumus kā meliorācijas sistēmu dabiskošana, nevis koncentrēties tikai uz hidrotehnisko būvju izveidi, jo šis risinājums neatbilst mūsdienu izpratnei par ekosistēmu pakalpojumiem un to nozīmi.

1.4. Prioritāte „Risku novēršana, profilakse un pārvaldība”. Nav pieļaujama tādu darbību finansēšana, kas samazina bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu kvalitāti. Nav pieļaujama tādu darbību finansēšana no ES fondu programmām, kas tieši negatīvi ietekmē vidi un kas mazina iespējas pielāgoties klimata pārmaiņām. Tā piemēram, vēlamies uzsvērt meliorācijas negatīvo ietekmi uz vidi un aicinām nepieļaut jaunu meliorācijas sistēmu izveides finansēšanu no ES fondu programmām.

2. Turpmāk LDF izvērtē VARAM piedāvājuma ES fondu prioritātēm 2014.-2020. gadā vides jomā atbilstību plānošanas dokumentiem

2.1. Piedāvājums neatbilst *ES Bioloģiskās daudzveidības stratēģijā līdz 2020. gadam* noteiktajiem mērķiem nodrošināt pilnīgu ES Putnu un Biotopu direktīvu ieviešanu. Atgādinām, ka ES Putnu un Biotopu direktīvu un Sugu un biotopu likuma ieviešanai Latvijā jāīsteno dabas atjaunošanas, uzturēšanas un apzināšanas pasākumi vismaz vairāku simtu kvadrātkilometru platībā, kam vajadzīgs attiecīga apjoma finansējums, kas nacionālajā budžetā varētu būt grūti atrodams. Šīm darbībām ir būtiska loma gan VARAM ziņojumā piesauktā Latvijas „zaļā” tēla veidošanā, gan arī lai sasniegtu uzdevumus, kas norādīti ES Bioloģiskās daudzveidības stratēģijā līdz 2020. gadam (līdz 2020.gadam jāatjauno vismaz 15% degradētās ekosistēmas un vismaz 40% sugu un biotopu jābūt nodrošinātam labvēlīgam aizsardzības stāvoklim, virzoties uz 2050. gada vīziju, kad labvēlīgs aizsardzības stāvoklis jāsasniedz 100% sugu un biotopu).

Atgādinām arī, ka ES Putnu un Biotopu direktīvu un Sugu un biotopu likuma galvenā prasība ir nodrošināt sugām un biotopiem labvēlīgu aizsardzības stāvokli, kas atbilstoši Biotopu direktīvas definējumam labvēlīgs ir tad, kad: 1) biotopu platības vai sugu populācijas ir stabilas vai pieaug, 2) biotopiem/dzīvotnēm ir atbilstoša struktūra un funkcijas, 3) ir labvēlīgs aizsardzības stāvoklis biotopam raksturīgajām sugām (populācijas ir stabilas vai pieaug). Labvēlīga aizsardzības stāvokļa būtības apraksts ir vērtīgs instruments, kas direktīvu galveno, šķietami neskaidro mērķi – apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos pārvērš izmērāmos uzdevumos un dod argumentētu pamatojumu nekavējošai rīcībai pat ja stāvoklis dabā apzināts tikai daļēji. Pielikumā esam devuši piemērus un atsauces uz avotiem, kas konkrētāk ilustrē un pamato aktualitāti un vajadzīgo rīcību apjomus sugu un biotopu aizsardzībā.

2.2. Piedāvājums neatbilst *Nacionālajā attīstības plānā* definētajiem uzdevumiem. NAP prioritātes „Izaugsmi atbalstošas teritorijas” ietvaros Eiropas Savienības fondu atbalstu plānots sniegt meklēšanas un glābšanas, medicīniskās evakuācijas, atbalsta katastrofu un dabas stihiju novēršanā un pārvadājumu nodrošināšanā, izmantojot gaisa transportu, kā arī paredzot sniegt Eiropas Savienības fondu atbalstu, kas paredz stimulēt zemes un citu dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu un bioloģisko daudzveidību, pielietojot vidi saudzējošas tehnoloģijas. Uzskatām, ka VARAM ierosinātais pasākums „Hidrotehnisko būvju un meliorācijas sistēmu rekonstrukcija” neatbilst vidi saudzējošas tehnoloģijas definīcijai. Atkārtoti vēlamies uzsvērt meliorācijas negatīvo ietekmi uz vidi un aicinām nepieļaut jaunu meliorācijas sistēmu izveides finansēšanu no ES fondu programmām.

NAP rīcības virziens „Dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga apsaimniekošana”. Tā ietvaros izvirzīts mērķis „Saglabāt dabas kapitālu kā bāzi ilgtspējīgai ekonomiskajai izaugsmei un sekmēt tā ilgtspējīgu izmantošanu, mazinot dabas un cilvēka darbības radītos riskus vides kvalitātei”. Mērķa sasniegšanas rādītāji: lauku putnu indekss (palielināt uz 115 uz 2020.gadu) un meža putnu indekss (palielināt uz 95 no vidēji 90 2010.-2012.g.). Neviens no VARAM izvirzītajiem pasākumiem neveicina šo indeksu palielināšanos, tieši otrādi, veicinās to samazināšanos. Rīcības virziena ietvaros veicamie uzdevumi: „Stimulēt zemes un citu dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu un bioloģisko daudzveidību, pielietojot vidi saudzējošas tehnoloģijas” VARAM piedāvājumā nav iekļauti. Uzskatām, ka šī NAP uzdevuma sasniegšanai **būtu nepieciešams īstenot sekojošas darbības:**

- a) biotopu apzināšanas, atjaunošana, apsaimniekošana un sugu aizsardzība, tajā skaitā *Natura 2000* vietās atbilstoši prioritārās rīcības pamatprogrammai un šo teritoriju aizsardzības plāniem. Atgādinām, ka ir pieejami praktiski piemēri gadījumiem, kad šādas darbības tikušas finansētas no ES struktūrfondu līdzekļiem;
- b) mežu ekosistēmu aizsardzība, aizsargājamo meža biotopu un aizsargājamo sugu atradņu iespējami pilnīgāka uzkartēšana, aizsardzība un monitorings;

c) tādas monitoringa sistēmas izveide, kas liecina par virzību uz noteiktajiem bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas mērķiem un ir balstīta uz atbilstošiem indikatoriem (piemēram, lauku putnu indekss un meža putnu indekss, kā arī biotopu aizsardzības stāvokļa novērtējums). Katram dabas aizsardzības pasākumam nepieciešams specifisks novērtējums.

2.3. EK pozīcijas dokuments nosaka, ka visu Eiropas Savienības finanšu instrumentu plānošanā jāņem vērā saistība ar *Eiropas Savienības Stratēģiju Baltijas Jūras Reģionam*. Stratēģija nosaka, ka vissvarīgākais stratēģijā noteiktais uzdevums ir ilgtspējīgas vides veicināšana. Tādēļ īpaša uzmanība tiek pievērsta pārmērīga barības vielu daudzuma sekām Baltijas jūrā, kas izraisa eitrofikāciju un aļģu ziedēšanu. Kaitējumu ekoloģiskajam līdzsvaram nodara arī pārzveja, jūras piesārņojums no sauszemes avotiem, pieaugošā jūras temperatūra, kaitīgās vielas un citi spiedieni. Lai to īstenotu, rīcības plānā citu starpā iekļautas šādas prioritāras jomas: līdz pieļaujamiem līmeņiem samazināt barības vielu ieplūdi jūrā; saglabāt dabiskās zonas un bioloģisko daudzveidību. LDF vēlas uzvērt, ka VARAM ieteiktie hidrotehnisko būvju rekonstrukcijas pasākumi var negatīvi ietekmēt Baltijas jūras stāvokli, palielinot barības vielu noteci jūrā. Tāpat vēlamies uzsvērt, ka neviens no VARAM ieteiktajiem prioritārajiem pasākumiem tieši nerisina ES Stratēģijā Baltijas Jūras reģionam izvirzītos uzdevumus. Lai samazinātu Baltijas jūras eitrofikāciju, būtu atbalstāmi tādi pasākumi kā buferjoslu izveide, palienu pļavu un citu mitrzemju atjaunošana, dabisko zālāju uzturēšana, atbalsts videi draudzīgai lauksaimniecībai, meliorācijas sistēmu dabiskošana un citi.

3. Atgādinām, ka jau 30.11.2012. LDF un LOB nosūtīja vēstuli FM un VARAM ar ieteikumiem prioritātēm un atkārtoti lūdzam izskatīt šajā vēstulē sniegtos ieteikumus.

4. Vēlamies uzsvērt, ka ELFLA un citu ES fondu plānoto ieguldījumu ietvaros nav pieļaujama tādu darbību finansēšana, kuru rezultātā tiek iznīcināti ES I pielikuma biotopi un samazinās bioloģiskā daudzveidība. Īpaši vēlamies uzsvērt nepieciešamību izvairīties no meliorācijas teritorijās, kur meliorācija iepriekš nav veikta. Lūdzam pievērst uzmanību, ka 2012. gada 8. oktobrī LDF nosūtīja ZM (kopija VARAM) vēstuli Nr. 1.-5.2/129, kurā bija ietverti detalizēti priekšlikumi pasākumiem, kas būtu finansējami no ELFLA. Lai uzsvērtu Lauku attīstības programmas nozīmi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā Latvijā, vēlamies atgādināt, ka ar Natura 2000 tīklu nodrošinām aizsardzību tikai ~40% no visām ES nozīmes zālāju biotopu platībām. Kā uzsver zālāju eksperti, atsevišķiem ES biotopiem tikai 20 % iekļauti Natura 2000 (piemēram, 6270* Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas).

Aicinām Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju atkārtoti izvērtēt izvirzītās prioritātes Eiropas Savienības fondu investīcijām Latvijā 2014.-2020. gada plānošanas periodam un nodrošināt to atbilstību Latvijas un ES līmeņa politikas plānošanas dokumentos definētajām problēmām. Aicinām noteikt tādas prioritātes, kas primāri un maksimāli efektīvi palīdzētu risināt šobrīd aktuālās problēmas bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā.

Ar cieņu,

Ģirts Straziņš
LDF valde

Bioloģiskās daudzveidības aizsardzības aktualitātes saskaņā ar *Labvēlīga aizsardzības stāvokļa nosacījumiem*

- 1) Attiecībā uz pirmo labvēlīga stāvokļa nosacījumu "**platības stabilas vai pieaug**" par vairāku dabas vērtību stāvokli šobrīd nav iespējams iegūt precīzu priekšstatu. Tā ir problēma, kas pati par sevi prasa darbības, kurām Latvijā līdz šim nav atradies finansējums – ir vajadzīgs precīzs biotopu un sugu dzīvotņu kartējums un monitorings, ietverot arī pašreizējā stāvokļa un nepieciešamo atjaunošanas un uzturēšanas pasākumu apzināšanu. Tomēr precīza kartējuma neesamība nav pamatots arguments, lai kavētos ar rīcību attiecībā uz problēmām, kas jau ir apzinātas.
- 2) Attiecībā uz otro labvēlīga stāvokļa nosacījumu "**struktūra un funkcijas**" arī ir vajadzīgs strādāt pie precīzākas informācijas ievākšanas un monitoringa. Taču pats svarīgākais apzināties, ka saistībā ar šo labvēlīga aizsardzības stāvokļa nosacījumu par vairākām dabas vērtībām jau ilgstoši ir pieejama informācija, kas pietiekami konkrēti norāda uz apjomīgu pasākumu nepieciešamību un dod pietiekami daudz skaitliskus datus, lai būtu iespējams apzināt vajadzīgo finansējuma apjomu, kas jāpiesaista. Piemēram – par ES nozīmes biotopu 7120 *Degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās* ir zināms, ka jāpanāk šā biotopa atjaunošanās, tam kļūstot par biotopu 7110* *Neskarti augstie purvi* un praksē tas nozīmē nosusināšanas sistēmu negatīvās ietekmes novēršanu (grāvju aizbēršanu u.tml.). Jau kopš Latvijas iestāšanās brīža ES ir publiski pieejams novērtējums, ka Latvijā šis problemātiskais biotops aizņem 600 km²* – tātad darba apjoms zināms, tomēr līdz šim tas īstenots tikai atsevišķās mikrosituācijās. Otrs piemērs, jau kopš 2002.gada zināms un 2005.gadā speciāla projekta ietvaros** vēlreiz analizēts un novērtēts, ka t.s. Dabiskajiem meža biotopiem sausos priežu mežos 4935 ha (49 km²) platībā vajadzīga jaunu egļu aizauguma izciršana un kontrolēta dedzināšana. Savukārt gan ziņojumā ES 2004.un 2006.gadā gan arī 2010.gadā vides ministra apstiprinātajā ES nozīmes biotopu noteikšanas metodikā ir norādīts, ka Dabisko meža biotopu interpretācija skujkoku mežos sakrīt ar ES nozīmes meža biotopu 9010* *Veci vai dabiski boreālie meži* un ir skaidrs, ka uz to attiecināmi arī nepieciešamie apsaimniekošanas pasākumi, kas līdz šim veikti tikai ar demonstrējuma nozīmi un nebūtiskos apjomos. Trešais piemērs, attiecas uz pavisam jauniem datiem par ES nozīmes zālāju stāvokli Natura 2000 vietās, kas liecina, ka 60-90% ES nozīmes zālāju šobrīd ir neapmierinošs stāvoklis (tie aizaug ar krūmiem)***. Pārnesot uz valsts kopainu, par ko zināms, ka ES nozīmes zālāju biotopu daudzums ir 160 km²*, sanāk, ka īpaši pasākumi vajadzīgi 120 km² platībā.

Trīs norādītie piemēri kopā saskaitīti parāda, ka pat pie nepilnīgas informācijas ir zināms, ka labvēlīga aizsardzības stāvokļa nodrošināšanai nosacījuma "**struktūra un funkcijas**" griezumā **ir jārikojas vismaz 769 km² platībā. Lai kādi precizējumi plānošanā sekotu, apjoma ziņā tikai šie trīs piemēri vien nepieciešamā finansējuma ziņā, iespējams, ir apjomīgāki un starptautisko saistību un Sugu un biotopu likuma ieviešanā steidzamāki nekā šobrīd VARAM ziņojumā norādītās prioritātes atpūtas infrastruktūras ierīkošanā un ex situ aizsardzības nodrošināšanā.** Līdzīgā veidā ir noskaidrojama informācija arī par vairākām citām dabas vērtībām. Protams, var nākties saskarties ar dažādām korekcijām un precizējumiem detalizētākas plānošanas laikā, tomēr kopējo skaitļu līmenī nav šaubu, ka veicamo darbu apjoms un piesaistāmais finansējums noteikti nav mazāks kā uzrāda jau esošā informācija. Faktisko situāciju apzināt palīdzētu arī pašas VARAM uzdevumā iepriekšējos gados sagatavotās aplēses par nepieciešamo pasākumu un finansējuma apjomu. Piemēram, noderīgi būtu izvērtēt, kas ir un kas nav ieviests no plānotā atbilstoši atskaitēi „ES nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju

NATURA 2000 finansēšanas aprēķinu sagatavošana” (VARAM uzdevumā Latvijas Dabas fonda sagatavots apkopojums ar veicamo darbu apjomu un vajadzīgā finansējuma aplēsēm 2004.gadā).

- 3) Attiecībā uz trešo labvēlīga aizsardzības stāvokļa nosacījumu „**labvēlīgs stāvoklis biotopam raksturīgajām sugām**” Latvijā līdz šim nav veiktas darbības lai īstenotu šo nosacījumu. Šis nosacījums kopā ar iepriekšējo liek izvērtēt biotopus un sugu dzīvotnes no metapopulāciju teorijas viedokļa u.tml., lai uzzinātu vai vietas, ko aizsargājam, funkcionē kā ekoloģiski vienots tīkls un nodrošina to, ka tajā dzīvojošās sugu populācijas ir ilgtermiņā stabilas. Tas ir ainavekoloģisks skatījums, bez kura nav iespējams saprast, kā funkcionē visa sistēma kopumā, to pilnveidot līdz stabilam stāvoklim un sasniegt Biotopu direktīvas galveno mērķi – apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos.

*<http://bd.eionet.europa.eu/article17/habitatsreport/?group=Ym9ncywgbWlyZXMGJiBmZW5z&country=LV®ion=>

**http://www.vmd.gov.lv/doc_upl/3.Projekta_nosleguma_parskats.pdf

***http://www.ldf.lv/upload_file/29933/Sabisko_zalaju_stavoklis_Natura_2000_teritorijas_S.Rusina_B.Strazdina_L.Gustina.pdf